

Л И С О Н Я

Після відвороту Південної Армії знад Стрипи У. С. С. обсадили дня 12. серпня становища коло села Потутори, у вилах потока Ценівки та Золотої Липи. Зараз визначено лінію окопів і сотні взялися пильно до їх будови. Становища йшли від устя Ценівки до Золотої Липи, східним краєм села Потутор — їх займав ІІ. курінь — через мурований шлях Підгайці - Бережани та переходили під верхом горба 348, на півночі Потутор. Цей горб обсадив перший курінь.

На другий день появилися перші ворожі стежі. Скоро за ними московські частини зайняли протилежні горби і почали острілювати стрілецькі становища гарматами та скорострілами.

Вечір того дня Москалі повели неждано наступ на окопи ліворуч першого куріня, добули їх та вдарили на ліве крило У. С. С. Сотні, загрожені з боку й заду, бо Москалі встигли зайти вже на саму гору, після короткого, але завзятого бою, відступили в напрямі шляху, що веде до Бережан.

Цей ненадійний прорив міг був наробити чималого лиха, якби його в пору не зліквідували таки самі Стрільці. Не зважаючи на загрозу, в окопах біля самого шляху залишилась одна сотня першого куріня та зараз-же звернулась лицем до ворога. В міжчасі наспів запас ІІ. куріня з Потутор. Сотні, що відступили, упорядкувались і рушили до протинаступу. Без великого труду У. С. С. відкинули Москалів з горба та знову зайняли свої становища.

Підчас цього випадку Москалів хоробро та завзято боронив загроженого куріня відділ скорострілів під проводом хор. Ф. Черника. Його обидва скоростріли залишилися в окопах і, хоч оточені з трьох боків, не здалися та довго, невпинним вогнем здержували наступ ворога. Щойно в рукопашному бою, коли згинула вся залога одного скорострілу, відділ хор. Черника перебився, рятуючи другий скоростріл. У цьому бою згинув між іншими чет. Іван Каратницький.

Вина за цей нежданий прорив впала зовсім незаслужено на У. С. С. Без вияснення справи по-

сипались на Стрілецьтво обвинувачення. Вороги У. С. С., яких було чимало у штабах вищих команд та для яких само існування Українського Легіону було небажаним хоч кінцевим лихом, з вдовolenням рабів та підлесників кинули на У. С. С. деморалізуюче клеймо „Verräter“ — зрадники. Треба було аж судових доходжень та кривавої Лисоні, щоби врятувати добре ім'я і стрілецьку славу.

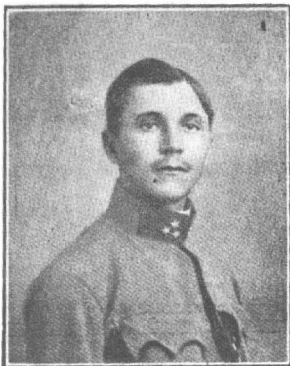
Небаром полк стягнуто в запас дивізії до села Посухова, недалеко Бережан. Лише дві сотні ІІ. куріня перейшли на горбовину Дикі Лани, недалеко Посухова, де треба було вибудувати окопи між становищами турецької дивізії і Потуторами. Тут, на Диких Ланах стрінулися У. С. С. вперше з четвертим союзником осередніх держав, Турками і швидко з ними заприятимались. Ту-

Скоростріл острілює ворожий літак.

Чет. Роман Каратницький,
поляг в Потуторах.

Хор. Іван Максимішин,
поляг на Лисоні.

Хор. Юліан Соколовський,

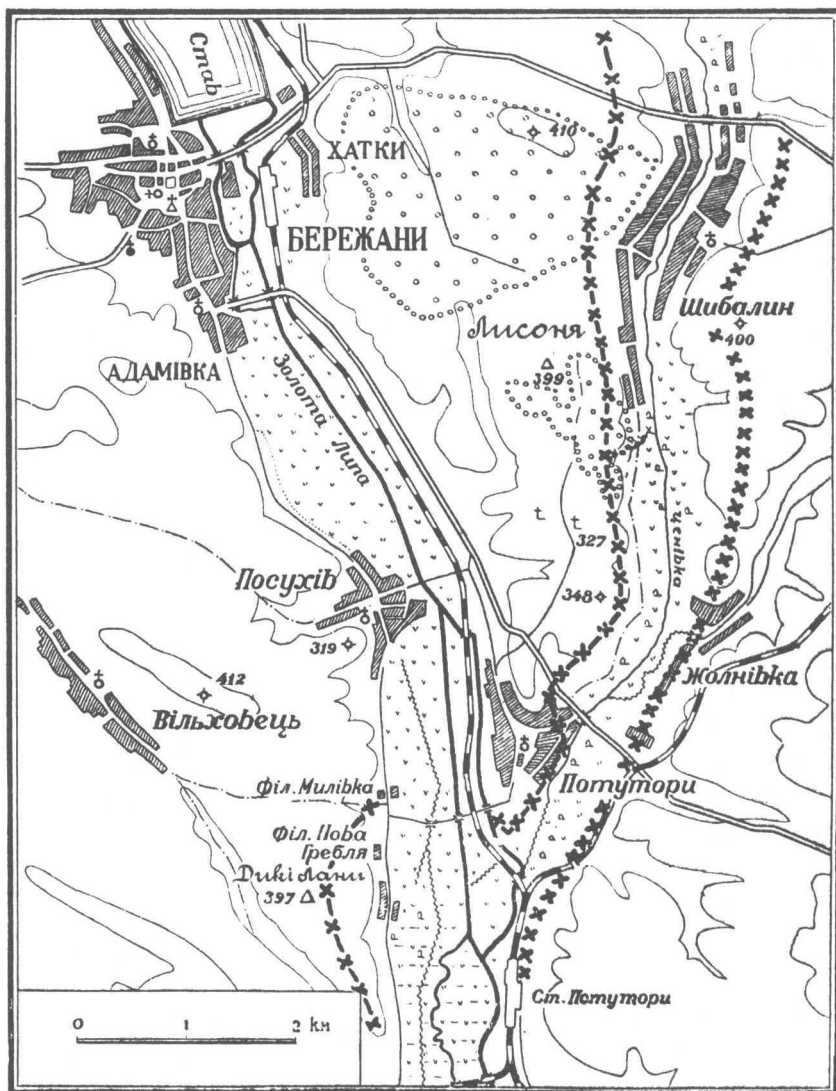

Пхор. Богдан Романишин,
полягли на Лисоні.

рецьке військо виявилось дуже хоробрим, а його старшини, виховані Німцями, були культурними європейцями. Після скінчення праці обі сотні перейшли також до Посухова.

Але воєнна доля не дозволила Стрілецтву, довго радуватись відпочинком. Після кількох менше вдатних спроб проломити новий фронт союзних військ на південних відтинках, московське командування повело удар на Бережани. В тому місці укріплення фронту були наслідком кам'яного ґрунту дуже слабкі. Таксамо слаба була оборона, бо всі запасові частини корпусу відійшли ще давніше на південь.

Вибір місця на прорив був дуже догідний і справді зараз за першим ударом Москалям удалося для 2. серпня пополудні заволодіти становищами австрійського 35. полку краювої оборони та опанувати ліс і горби на Лисоні. В місце прориву Москалі кинули цілу дивізію добірних полків та за фронтом поставили у поготівлі дивізію кінноти. Коли обороні не вдалось відбити втрачених позицій, на поміч кинено дві сотні У. С. С., Сушка та Мельника. Сотня Сушка вступила зараз у бій та під час ночі стратила більшу половину людей. До полону попали в тому нічному бою м. І. командант сотні та хор. Дорошенко.

Мапка околиць Бережан, де велись завзяті бої у вересні 1916 р.

—х— австрійські, х х х російські становища.

Сотня Мельника, що нічу була в запасі групи, пішла до протинаступу дня 3. серпня рано. Рівночасно з Посухова підтягнуто на Лисоню другу частину I. куріня, сотні Кучабського та Будзиновського, під проводом сот. Лисняка. II. курінь (от. Горук) лишився ще в Посухові. До бою на Лисоні кинено сотню Кучабського, а сотню Будзиновського залишено в запасі куріня, в одному з глибоких ярів під верхом Лисоні.

Розгорілась завзята боротьба за останню оборонну лінію на верху Лисоні. Її втрата відчиняла вільний прохід у долину, до Бережан. Але в саму найгірнішу пору Москалям заступили дорогу У. С. С.

Сотні Мельника та останкам сотні Сушка, підкріпленим недобитками австрійських частин, вдалося рукопашним боєм відсунути ворога на лівому крилі в долину, до лінії запасних окопів. Бій ішов увесь час у лісі. Москалі, підсилювані заєдно новими частинами, перли до гори. Крісовим вогнем не можна було зломити їх наступу, щойно багнет та ручна ґраната перемогли опір ворога. Пядь за пядею відбирали Стрільці Москалям лісок на Лисоні. Нераз за малий відтинок окопів треба було посвятити не одне стрілецьке життя.

Ось як пише у своїх споминах про цей бій один з його учасників сот. Б. Гнатевич (Календар «Ч. К.» 1930 р.):

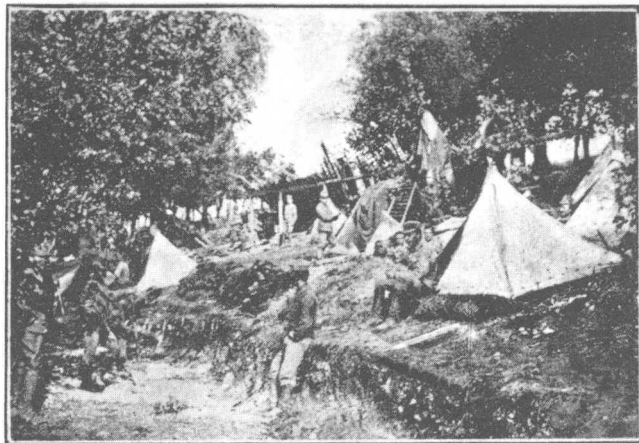
...»Ліс дещо прочищений. Але місцями йде ще завзята боротьба.

Ось там нище, біля першого запасного становища, змагається гурток Стрільців. Серед них наш малий боєвий хор. Мінчак. Обі противні сторони перекидаються густо ґранатами. Стріляти тут незручно, бо одні і другі схоронені в окопах або за деревами. Москалів у долині тьма — аж роїться! Заєдно підходять нові і нові. А наш гурток маліє.

Перед моїми очима була кривава картина, якої не забуду ніколи! Переді мною малий відтинок окопів. На цьому місці збилося кількадесять стрільців а кругом них Москалі. Між зеленю кущів та звалищами землянок роєм сіріють малі салдатські кашкети. Наступають завзято, намагаються замкнути перстень. Не жаліють життя. Стрільці змагаються на три боки.

Півгодинний завзятий бій віч-у-віч прорідив ряди Стрілецтва. Тут і там лежать у калюжах крові побиті та важко ранені. Стогін ранених продається крізь гамір бою. Нема як і кому їх відси забрати. Багато з них догоряє таки на місці а ті, що не стратили ще всіх сил, шукають захорони під стінами окопів або за пнями дерев.

Там, біля одної траверзи, бачу, збився їх цілий гурток. Одні другим перевязують рани. Одяг

УСС. в запасі в Посухові.

на них пірваний, а на ньому повно застиглої ржавої крові.

Ті, що в бою, живі, не бачать, що діється позаду них. Не чують крику ранених, не бачать, що ось біля них паде один чи другий їх товариш. Їх усі змісли звернені на ворога. Очіма шукають сірих шапок. Перебігають з місця на місце, бо один тут проти десятиох. Не шукають захорони

Стрілецькі союзники Німці і Турки.

Цісар Вільгельм (по середині) на фронті в Потуторах. Позаду нього ген. Ботмер, командант Піаденної Німецької Армії, перед ним ген. Гофман, командант XXV. корпусу, і полк. гр. Лямезан, начальник булави корпусу.

Протинаступ сотні Будзинівського з яру. мал. О. Курилас.

лише доброго догляду. Їх лиця замурзані від поту й пилу, чорні від диму, бачиш, зовсім спокійні. Лише очі вирячені горять завзяттям.

Якби вони побачили все те пекло, що до-вкруги них, якби знали, що їх так мало, що вже і їх хорунжий лежить ранений під деревом, що вони самі тут у кліні, ...без проводу та без надії на скору поміч!...»

Тимчасом сотня чет. Кучабського боронила завзято південного рога ліску на горі. Її наступ у долину, до московських становищ спинив напiр Москалів на правому крилі. Там, на південному склоні гори, витворилась прогалина, якої не було чим замкнути. Москалі, посуваючись туди, загрожували всій обороні на Лисоні. Та московський наступ спинював у цьому місці успішно скоростріл хор. Кліща, що стояв на відкритому полі та острілював московські лави з боку. Ця очайдушність коштувала небаром хор. Кліща життя, сотню Ку-

В наступі через ворожі дрти.

чабського багато жертв та її команданта московський полон.

Коли зі смертю Кліща замовк на кілька хвилин скоростріл, Москалі, що не мали вже ніякої перешкоди, рушили вперед і немов нестримна лавина звалилися в долину, в яр, в якому стояла сотня Будзинівського та команда І. куріня.

Положення стало дуже грізне. Доля сотні та команди куріня була рішена. Їх ждали ганебний полон або геройська смерть. Сотня, побачивши Москалів, рванулася з яру під гору, проти Москалів. На чолі сотні вибігли старшини та підстаршини. Чети розвинулися в одну мить у боєву лінію і пішли за своїми провідниками — по смерть. В декілька хвилин лягли всі командианти чет та половина підстаршин. Упав молоденький хор. Ю. Соколовський, поцілений в серце, хор. І. Максимшин та пхор. Б. Романишин, смертельно ранені в чолі, впали підстаршини Мальований, Алексевич та багато найкращих стрільців. Решта сотні, що залишилась у живих, опинилася з командою куріня в московському полоні.

В тому самому часі рішилась також доля сотні Кучабського, що на горі завзято боронила правого крила групи в ліску. Зі сотні залишилась біля команданта горстка 30 людей. Москалі, що прорвалися в долину, обійшли відділ Кучабського зі заду та, відрізвавши від решти групи, забрали в полон.

Але недовго радувались Москалі своїми успіхами, яких вони не змогли використати для остаточної перемоги. Блудне колесо боєвого щастя обернулось у другий бік.

В загрожений відтинок фронту рушив тепер

ІІ. курінь під проводом от. Горука та один курінь мадярського полку. Протинаступ був уже в ході, коли ліва крилова сотня куріня дізнала-

Хор. Михайло Мінчак.

Після бою на схилах Лисоні.

ся про події у ярі. Зараз кинено туди чету хор. Евгена Ясеницького. Нежданним та рішучим зворотом чета впала у яр, звільнила своїх полонених та сама полонила чимало Москалів, а тих, що втікли від полону, викосили стрілецькі скоростріли.

Тимчасом сотні II. куріня напірали нестримно у гору. В дорозі залишився ранений сот. Р. Дудинський.

Московський напір ослаб.

Курінь добув становища на горі та пішов далі в долину Ценівки. Але небаром сильний гарматний обстріл, який на відкритому, до ворога зверненому збоці гори, забрав знову багато жертв, приневолив курінь вернутись назад до закопів, на гору.

На відтинку I. куріня, у лісі, продовжувався завзятий бій ціле передпудне. Москалі переходили раз-ураз до наступу. Стрільці успішно відпирали ворога й не раз гнали його аж до Ценівки. За тих декілька годин курінь знову втратив кількадесят людей. В метушні невинних змагань, в яких не раз забувалося на вдержання звязку, попав у полон пор. Мельник. У рукопашному бою був тяжко ранений хор. Мінчак та чет. Коберський. Врешті коло полудня оба скривавлені та до краю вичерпані противники притихли на добутих становищах. Курінь У. С. С. держав кріпко другу лінію окопів.

Команду над відтинком у лісі перебрав чет. Гнатевич та над останками сотень чет. Добрянський, хор. Чичкевич і Тучапський. Швидко установлено звязок праворуч, з обсадою II. куріня. Після полудня бій припинився зовсім. Москалі по кривавих та численних втратах не мали вже сили починати нового наступу. До вечора на фронті греміла вже лиш артилерія. Тимчасом обі сторони порядкувалися і готовились до бою на другий день.

На відтинок полку УСС. наспіли підкріплення в силі одного баварського й одного мадярського куріня. Настала темна, холодна ніч, але фронт не мав відпочинку. В передпіллі бушували стежі а за становищами збирано тяжко ранених та хоронено вбитих. Бій не був ще покінчений.

Досвітком дня 4. вересня рушив у наступ перший курінь. Скорим випадом він зайняв перші окопи над Ценівкою та взяв полонених і скоростріли. Другий курінь пішов до наступу дещо пізніше, в 6 год. рано, разом з мадярськими та німецькими частинами. Та тут не повелосся. Москалі в протинаступі розбили одну мадярську сотню і загрозили куріневі У. С. С. оточенням. Курінь мусів відступити, хоч добув уже ворожі становища. Цей наступ і потім відступ коштував його дуже багато жертв. Він утратив майже половину людей вбитими та раненими. Також перший курінь мусів покинути вже добуті позиції.

Пхор. Василь Сторожук,
поляг на Лисоні.

хор. Петро Пасіка.

Чет. Василь Коссака.

Хор. Євген Ясеницький,
згинув в большевицькій полоні.

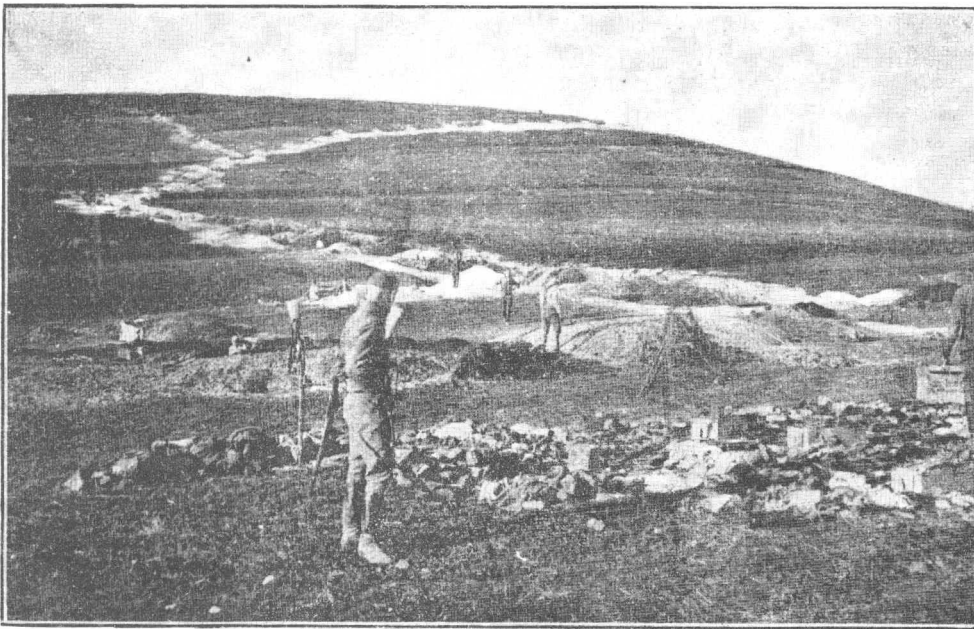
Командант сотні пор. З. Носковський на становищах в Потуторах.

Увесь день тривала нагальна гарматня стрілянина. Ворог барабанним вогнем острілював головню становища першого куріня. Пополудні пробували Стрільці ще раз вигнати Москалів з їхніх

становищ, але безуспішно. Аж вечером, після півгодинної сильної підготовки артилерії, почався загальний наступ австрійського фронту. Після короткого, але дуже завзятого бою У. С. С. разом з німецькими та мадярськими відділами прогнали Москалів та відібрали всі становища, втрачені у перших днях бою.

Цей бій закінчив першу спробу Москалів проломити фронт під Бережанами. Перемогу союзних військ рішили у цьому змаганні у великій мірі У. С. С. Ця перемога коштувала їх також найбільше жертв. У. С. С. втратили тоді більше половини боєвого стану. Найбільше втрат було між старшинами та підстаршинами. З числа 44 старшин залишилось лише 16 живих та здорових. Крім названих передше, полягли в бою хор. Ярослав Кузьмович, пхор. Василь Сторожук і пхор. Томенко; ранені були чет. Б. Гнатевич, пор. О. Яримович, хор. Е. Ясеницький, хор. Безпалко, хор. Ковалик, пхор. Грабар та Лісковацький. Бої за Лисоню були найкривавіші в цілій історії Стрілецтва. Там сповнили УСС. більше як свою повинність. Вправді за жертви та безприкладне героїство УСС. не діждались належного признання, зате від того дня ніхто з ворогів не посмів порушити доброго імени Стрілецтва та поменшити його слави.

Після бою на Лисоні на тому фронті затихло. У. С. С. перейшли знову в запас дивізії, до Посухова. Але відпочинок після бою не тривав довго. Бо ненадійно дня 16. вересня Москалі повели вдруге наступ, цим разом на становища турецької анатолійської дивізії, на височині Дикі Лани, недалеко Посухова. Під охороною сильного гарматнього вогню Москалі добули пробоем турецькі

Побосвище на Лисоні. Після бою 10. вересня 1916.

Стрілець «Цястечко». Його знали всі Стрільці та любили за веселу вдачу, дотеп і товариську прислужність. Дійсне його прізвище вже забулось. Він поляг в бою на Лисоні в обороні товариша.